

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

Дмитро ШВЕЦЬ

2024

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Наталії КАЛЬКИ на тему
«Екзистенційні переживання здобувачів закладів вищої освіти із
специфічними умовами навчання у кризові періоди суспільства»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Кафедра практичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, заслухавши на розширеному засіданні публічну презентацію наукових результатів дисертації Наталії КАЛЬКИ на тему «Екзистенційні переживання здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання у кризові періоди суспільства», а також оцінку рецензентів та учасників фахового семінару, проведеного 18 листопада 2024 року, констатує наступне:

Актуальність теми дослідження пов'язана із безперервними глобальними ризиками та постійними загрозами (пандемія, війна, ядерна зброя, штучний інтелект, екологічний колапс, крах глобальної система, нанотехнології), що призводять до точки екзистенційного ліміту – межі, яка приводить до радикальної зміни умов людського буття, ставить під загрозу існування самої цивілізації і мимоволі наближає людину до усвідомлення безглуздості існування перед обличчям смерті та постійним переживанням непередбачуваності світу. Ризики із потенційно нескінченним впливом створюють модель світу, у якому сучасна людина постійно перебуває у конфігурації екзистенційних загроз, що несвідомо спрямовують її до розуміння екзистенції. Екзистенційні загрози для сучасної людини першочергово торкаються сфери життєсміслових проблем та її чуттєво-емоційного стану і потенційно мають ознаки екзистенційної крихкості та соціальної аномії.

Іманентний зв'язок екзистенційних викликів із екзистенцією людини заломлюється через проблеми формування її ідентичності, творчого самовираження, розвитку особистісної зрілості та емоційного позиціонування.

У вимірах сучасних екзистенційних викликів та ризиків переплітаються соціальні, культурні та суб'єктивні проблеми людського існування, що супроводжуються переживанням кризових ситуацій і посилюють невпевненість

та розгубленість у життєвому просторі, ускладнюють себе-здійснення, аксіогенез та персоногенез. Проте саме ситуації екзистенційних викликів та кризової реальності існування допомагають людині досягти уся повноти буття, стимулюють ревізію життєвих цінностей та виступають проривом від буттєвості до екзистенційності як справжнього досягнення власного буття.

І саме актуалізація екзистенційних переживань у таких умовах посилює бажання врятувати «себе для себе» і стимулює самотворення. Доволі часто екзистенційні переживання можуть призводити до порушення діалогу з собою і наслідком цього стає самовідчуження, внутрішня порожнеча та розпач, що може призводити до емоційної нечутливості, збайдужіння та самотності, дифузності ідентичності.

Сукупність усіх станів, що включають в себе усвідомлення абсурдності, крихкості та складності життя пов'язують із екзистенційними переживаннями. Особливо гостро вони виражаються у юнацькому віці на фоні переживання кризи, у яку вплетено побудову особистості нових смислів життя, формування світогляду, пошук сенсу та тривога за власне майбутнє.

Тому актуальність дослідження пов'язана із важливістю глибинного вивчення та комплексним дослідженням особливостей екзистенційних переживань у здобувачів вищої освіти, які навчаються у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання та розробкою авторської програми роботи з екзистенційними переживаннями для здобувачів вищої освіти вищезгаданих закладів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідних тем кафедри практичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (2018-2021 рр., державний реєстраційний номер: 0118U005373), «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (відкрита 2022 р., державний реєстраційний номер: 0122U002532). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 25.10.2023 р.).

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження екзистенційних переживань здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в кризові періоди суспільства та розробка авторської програми роботи з екзистенційними переживаннями.

Досягнення обраної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

1. Охарактеризувати зміст та особливості екзистенційних переживань особистості на основі теоретичного аналізу екзистенційних-емоційних викликів сучасності, зокрема в період юнацтва;

2. Побудувати авторську теоретичну модель екзистенційних переживань особистості у кризовій реальності;

3. Емпірично дослідити особливості екзистенційних переживань здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання

(визначити фактори впливу на екзистенційні переживання та окреслити типологію екзистенційних переживань у здобувачів вищої освіти);

4. Розробити авторську програму роботи з екзистенційними переживаннями осіб юнацького віку.

Об'єктом дослідження є екзистенція та екзистенційні переживання особистості.

Предметом дослідження є екзистенційні переживання особистості здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в кризові періоди суспільства..

Методологічна основа дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети використано комплекс **методів:**

– *теоретичні:* аналіз, порівняння, синтез та узагальнення результатів, метод моделювання для побудови теоретичної та емпіричної моделі.

– *емпіричні:* спостереження, психодіагностичні методики: методика «Шкала Екзистенції» (А. Ленгле, К. Орглер), методика «Портрет цінностей» Ш. Шварца, опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо, опитувальник особистісної зрілості О. Штепи, методика оцінки стресостійкості та соціальної адаптації Т.Холмса – Р. Раге, опитувальник «Шкала базових переконань» Р. Янов-Бульман, адаптація О. Кравцової, асоціативний тест (слів-асоціацій, зображення чи картинки до слова «життя» та «смерть»).

– *методи математичної обробки даних з їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.* Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою пакета статистичних програми SPSS 22.0 (порівняльний аналіз (t-критерій Стьюдента, однофакторний дисперсійний аналіз за методом Шеффе), кореляційний аналіз Пірсона, факторний аналіз, кластерний аналіз).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні та обґрунтуванні особливостей екзистенційних переживань здобувачів вищої освіти. У результаті проведеного дослідження:

- *вперше:* узагальнено та систематизовано теоретико-методологічні засади особливостей екзистенційних переживань особистості в умовах кризової реальності; побудовано авторську модель екзистенційних переживань у кризовій реальності, що включає в себе буттєвий, епігональний, аксіологічний, персональний та трансперсональний рівні; виокремлено типи екзистенційних переживань здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання; визначено основні підходи до роботи з екзистенційними переживаннями особистості на трьох етапах (афективному, перцептивно-когнітивному та сенсоутворюючому); розкрито концептуальні засади програми розвитку екзистенційних переживань особистості, що базується на інтегрованому підході з використанням різних психокорекційних та психотерапевтичних напрямків; визначено основні підходи у роботі із екзистенційними переживаннями, що включають у себе використання технік арттерапії, гештальттерапії, йоготерапії, екзистенційного аналізу та позитивної психотерапії.

- *набули подальшого розвитку* психологічні категорії «екзистенційні

переживання», «екзистенційна сповненість», «екзистенційна зрілість», «екзистенція життя», «екзистенція смерті», а також психокорекційні підходи у роботі з екзистенційними переживаннями особистості у юнацькому віці.

- *поглиблено уявлення про чинники екзистенційних переживань особистості в кризові періоди суспільства.*

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання психодіагностичного інструментарію з метою визначення екзистенційного ландшафту особистості в юнацькому віці, а також впровадження програми роботи з екзистенційними переживання у індивідуальному консультуванні та груповій роботі, що сприятиме саморефлексії, пізнанні та формуванню зрілої ідентичності особистості студента, орієнтації на самоздійснення та життєтворчість. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі в ході підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» під час підготовки навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Практикум з психології особистості», «Психологія розвитку», «Основи психологічного консультування», «Практикум з психоконсультування», «Основи арттерапії».

Основні результати наукового дослідження **впроваджено** в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження №12 від 13.02.2024); Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження від 04.09.2024); у практичну діяльність Львівської обласної громадської організації «Український інститут дитячої-юнацької психотерапії та психологічного консультування» (акт впровадження №21 від 09.09.2024); у освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 02.10.2024); у науково-дослідну діяльність Державного науково-дослідного інституту МВС України (акт від 04.10.2024)

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 197 найменувань (з них 30 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 249 сторінках, із яких 221 сторінок основного тексту. Робота містить 24 таблиці, 38 рисунків.

Особистий внесок здобувачки. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є результатом самостійного дослідження здобувачки. Внесок авторки у праці, опубліковані у співавторстві, зазначений у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження представлено на науково-практичних конференціях та наукових заходах різних рівнів, зокрема, на *міжнародних*: VI науково-практична конференція «Fundamental and applied research in the modern world» (США, м. Бостон, 20-21 січня, 2021 р.); I Міжнародна наукова конференції присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки» (Україна, м.Тернопіль, 22-23 квітня 2021 р.); науково-практична конференція

«Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Україна, м. Одеса, 12-20 листопада 2021 р.); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Україна, м. Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2022 р.), VII Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти» (Україна, м. Львів, 9-10 лютого 2023 р.); VIII науково-практична конференція «Theoretical and practical methods of science development» (Італія, м. Мілан, 27 лютого-1 березня 2023 р.); II науково-практична конференція «Recent Trends in Science» (Україна, м. Дніпро, 4-5 травня 2023 р.); науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society» (Україна, м. Київ, 2-4 грудня, 2023 р.); XII науково-практична конференція «International Scientific and Practical Conference «Youth, education and science through today's challenges» (Франція, м. Бордо, 4-6 грудня, 2023 р.) *всеукраїнських*: VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (Україна, Львів, 22 жовтня 2021 р.), науково-практична конференція «Інформаційні технології в освіті та практиці» (Україна, м. Львів, 17 грудня 2021 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації» (Україна, м. Львів, 27 жовтня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану» (Україна, м. Одеса, 11 жовтня 2024 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та повоєнної реабілітації» (Україна, м. Львів, 25 жовтня 2024 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна теорія та практика соціальної роботи в Україні та зарубіжжі» (Україна, м. Львів, 14-15 листопада 2024 р.).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено у 20 публікаціях автора, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях із психології (1 стаття у співавторстві), 1 розділ у колективній монографії (у співавторстві) та 15 публікацій – у збірниках матеріалів наукових та науково-практичних конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковано наукові результати дисертації:

1. Калька Н. М., Кузьо Л. І. Статеві-віковий аспект емоційних переживань в умовах воєнних дій в Україні: арттерапевтична техніка «Чорний квадрат». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. Вип. 1. 2023. С. 31–38. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6564/1/Kuzo%205.pdf> DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-1-5>
2. Калька Н. М. Емпіричне дослідження особливостей прояву складників екзистенції у здобувачів вищої освіти в умовах воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. Вип. 2. 2023. С. 16–23. <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/psychology/article/view/822> DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-2-3>
3. Калька Н. М. Екзистенція та екзистенційні переживання студентської

молоді України під час воєнний дій: результати емпіричного дослідження. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Вип. 5. 2023. С. 83–89. <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/484> DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.14>

4. Калька Н. Особливості екзистенції життя у здобувачів вищої освіти: якісний аналіз результатів дослідження. *Габітус*. Вип. 56. 2023. С. 75–79. <http://habitus.od.ua/journals/2023/56-2023/12.pdf> DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.12>.

5. Калька Н. М., Одинцова Г. Ю. Екзистенція, екзистенційні виклики та екзистенційні переживання особистості у ковідній реальності. *Екзистенція страху життя і смерті в сучасних реаліях: мультимодальні та мультикультуральні аспекти (теоретичний та психотерапевтичний досвід): колективна монографія*; за заг. ред Г. Католик. Львів: Місіонер, 2022. С. 233–249.

6. Калька Н. М., Одинцова Г. Ю. Екзистенційні переживання особистості під час карантину пандемії коронавірусу в Україні. *FUNDAMENTAL AND APPLIED RESEARCH IN THE MODERN WORLD*: Збірн. тез VI Міжн. наук.-практ. конф. (Бостон, США 20-22 січня 2021 р.). С. 515–520.

7. Католик Г. В., Калька Н. М., Петрів В. Р. Філософсько-психологічні аспекти феномен нігілізму: час і переосмислення (війна, пандемія, суспільний колапс). *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*: Збірн. тез I Міжн. наук. конф. присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС (м. Тернопіль, 22–23 квітня 2021 р.). Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2021. С. 34–36.

8. Калька Н., Одинцова Г. Основні підходи до регуляції емоційних станів особистості (з досвіду використання арт-терапевтичної техніки «9 маленьких мандал»). *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*: Збірн. матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 жовтня 2021 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 83–85.

9. Калька Н. Характеристика глибинних переживань особистості у пандемічній реальності COVID-19. *Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки*: Збірн. тез Міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19–20 листопада 2021 року). Одеса, 2021. С. 32–34.

10. Католик Г., Калька Н., Перун А. Екзистенція та сенс життя особистості в умовах ковідної реальності. *Інформаційні технології в освіті та практиці*: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17 грудня 2021 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2021. С. 38–39.

11. Калька Н. М., Одинцова Г. Ю. Екзистенція, екзистенційні виклики та екзистенційні переживання особистості у ковідній реальності. *Екзистенція страху життя і смерті в сучасних реаліях: мультимодальні та мультикультуральні аспекти (теоретичний та психотерапевтичний досвід): колективна монографія*; за заг. ред Г. Католик. Львів: Місіонер, 2022. С. 233–249.

12. Калька, Н. М., Одинцова, Г. Ю. Страх смерті під час переживання

травмівних подій: онтологічно-екзистенційний вимір. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: Матер. XIV Міжн. наук.-практ. конф., (м. Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2022 р.). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. С. 234–236.

13. Калька Н. М. Переживання особистості в екзистенційному просторі криз. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти*: Матер. VII Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 9-10 лютого 2023 р.). Львів: Львівський науковий форум, 2023. С. 21–22.

14. Калька Н. М. Екзистенція та війна: філософсько-психологічний аналіз. *THEORETICAL AND PRACTICAL METHODS OF SCIENCE DEVELOPMENT*. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference Milan, Italy. February 27-March 01, 2023. P. 206–208.

15. Калька Н. М. Екзистенційні переживання та адаптаційні можливості особистості у кризовій реальності. *Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference*. May 4-5, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. P. 151–152.

16. Калька Н. М. Екзистенційні переживання студентської молоді у час війни. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації*: Матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27 жовтня 2023 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 119–122.

17. Калька Н. М. Особливості психокорекційної та психотерапевтичної роботи із екзистенційними переживаннями здобувачів вищої освіти у кризові періоди. *Modern problems of science, education and society*. Kiev, 2-4 December, 2023. P. 51–53.

18. Калька Н. М. Екзистенція життя молоді у кризові періоди суспільства. *The XII International Scientific and Practical Conference «Youth, education and science through today's challenges»*, December 04-06, 2023. Bordeaux, France. С.373-375.

19. Калька Н. Особливості життєвої філософії та екзистенційних переживань здобувачів вищої освіти закладів із специфічними умовами навчання. *Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 жовтня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 50–52.

20. Калька Н. М. Психологічні аспекти екзистенції життя та екзистенційних переживань студентів: якісний аналіз вільних асоціацій. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації*: Збірн. матер. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 жовтня 2024 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 142–146.

З огляду на викладене, можна резюмувати, що дисертація Наталії КАЛЬКИ на тему «Екзистенційні переживання здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання у кризові періоди суспільства»,

подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»:

1) містить елементи наукової новизни, а її результати мають теоретичне і практичне значення для психології;

2) виконана дисертанткою самостійно, отримані теоретичні висновки і результати демонструють особисті дослідження авторки;

3) відображена в 20 публікаціях, зокрема: 4 статтях у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 розділі колективної монографії (у співавторстві), а також у 15 тезах доповідей на науково-практичних заходах, що демонструє повноту попереднього оприлюднення результатів дослідження;

4) відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також положенням міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Психологія та менеджмент організації» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальностями 053 «Психологія» у Львівському державному університеті внутрішніх справ;

5) рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Головуючий на засіданні кафедри:

т.в.о. завідувача кафедри практичної психології,

Інституту управління, психології та безпеки

Львівського державного університету

внутрішніх справ

доктор психологічних наук, доцент

Євген КАРПЕНКО